

Forfatter: Jacobsen, J. P.

Titel: Udrag fra Niels Lyhne

Citation: Jacobsen, J. P.: "Niels Lyhne", i Jacobsen, J. P.: *Niels Lyhne*, udg. af Jørn Vosmar , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, 1995, s. 210. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-jacobjp06val-shoot-idm140133805011392/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Niels Lyhne

nærmeste familie. Det er imidlertid en anden Turgenjev-roman, Jacobsen har i tankerne, da han så tidligt som 6.12.1876 skriver til Vilhelm Møller: »Forøvrigt vil min ny Bog i Hovedtanken faa en Del tilfælles med Fædre og Sønner«. Jacobsen må her tænke på, at Turgenjævs roman *Fædre og Sønner* (1862, da. ovs. 1876) handler om en ung, materialistisk indstillet generations opgør med en idealistisk tænkende forældregeneration. Men for Niels er modstanderen til skade for romanens dramatik placeret i ham selv, og en dybere lighed mellem *Niels Lyhne* og Turgenjævs roman er der ikke, hverken i idé eller udførelse.

Jacobsen har naturligvis læst og i en vis udstrækning også lært af de franske naturalister, men de kom aldrig til at stå hans hjerte nær, og deres indflydelse på *Niels Lyhne* er alt andet end markant. Muligvis har de været med til at give ham modet til at lægge den vægt på den kvindelige seksualitet, som han gør, og utvivlsomt har de lært ham at lade fortælleren berette køligt og upersonligt om personernes skæbne. Men den sidste mulighed benytter han kun undtagelsesvis i *Niels Lyhne*, hvor fortælleren for det meste er så indfølelse, at hans diktion er svær at skelne fra personernes. Sandsynligvis har Jacobsen lært mere af ældre franske forfattere som Benjamin Constant og Stendhal. I al fald finder man hos dem den samme skarpe opmærksomhed over for de små, umærkelige svingninger mellem to elskende, som Jacobsen demonstrerer i *Niels Lyhne*.

Niels Lyhne kunne udmærket have heddet »En Overkomplet« eller »Uden Midtpunkt«, hvilket peger på, at Niels er en tidstypisk figur. Den krise, der rammer ham, afspejler situationen for samtidens unge intellektuelle. De er opdraget med troen på en verdensorden, som legitimerer deres eget samfund og dets normer. Men deres videnskabelige indsigt tvinger dem til at forkaste den metafysik, som er fundamentet i samfundets selvforståelse, og personlige erfaringer lærer dem, at de borgerlige idealer, samfundet officielt hylder, ikke er beregnede til at efterleves i praksis. I et liberalt samfund er det tilladt at kritisere disse forhold, men kritikeren sætter sig uden for det gode selskab, kommer til at stå uden indflydelse og risikerer at afskære sig selv fra at få et levebrød.

Grundfølelsen i en sådan situation er isolation og magtesløshed. Individet oplever sig selv som eneren, der står over for en massiv og

uflyttelig omverden, som styres af den stupide egenlyst hos det, Henrik Ibsen kalder den kompakte majoritet. Det er helt usædvanligt i tidens litteratur at møde en skikkelse som Ibsens dr. Stockmann, der i *En Folkefiende* sætter sin egen vilje op mod majoritetens. Langt almindeligere er det at finde hovedpersoner som Drachmanns og Schandorphs, hvor afmagtsfølelsen har bredt sig til hele karakteren og gjort dem til fantasier. I sit anlæg placerer *Niels Lyhne* sig et sted imellem disse to yderpunkter, idet Jacobsen har anbragt sin hovedperson som medlem af en samlet opposition. Det interessante i planen er, at den kunne vise styrken i at tilhøre en gruppe med dens sammenhold og brydninger, og fremstille dialektikken i gruppens kamp mod det bestående. Imidlertid gør Jacobsen end ikke et forsøg på at realisere disse muligheder. Livet i gruppen og den udadvendte kamp omtales kun i de vageste, men til gengæld mest sublime vendinger.

Når *Niels Lyhne* almindeligvis betragtes som en naturalistisk roman, skyldes det psykologien i den: understregningen af Niels' arveanlæg (den drømmende moder, den praktiske fader), påvisningen af seksualinstinktets betydning og den snævre sammenhæng mellem krop og psyke, personernes næsten deterministiske bundethed til et bestemt reaktionsmønster osv. Men på alle andre områder ligger *Niels Lyhne* fjernt fra det naturalistiske program. Fortælleren er alt andet end objektiv, idet hans sprogtoner glider sammen med personernes, og det miljø, som sammen med arven bestemmer karakteren ifølge naturalisterne, står med så vage omrids, at det er umuligt at fastlægge det historiske moment i romanen. Den impressionistiske beskrivelsesteknik er i den forstand tro mod naturen, at den omhyggeligt registrerer alle sanseindtryk, men netop fordi den binder sig til øjeblikket og det foreliggende virkelighedsfragment, reducerer den sine personer til passive iagttagere og fremstiller virkeligheden uden overblik eller analyse.

Disse ejendommeligheder gør *Niels Lyhne* slet egnet som kampskrift, og Brandes-brødrenes respektfulde skuffelse er i den sammenhæng forståelig. Til gengæld måtte *Niels Lyhne* appellere stærkt til 1890'ernes symbolister, for hvem digtningens egentlige område lå i det subjektive, i oplevelseskvaliteten, stemningen. Hos dem groede der en opfattelse af, at digtningen var det sted, hvor livets egentlige